

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งในหลาย ๆ ประเทศที่มีการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่องดังจะเห็นได้จากในทศวรรษแรกรัฐได้จัดให้มีแผนแม่บททางการศึกษาระดับแรกคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545) เน้นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในกระแสโลกาภิวัตน์ การปรับโครงสร้างการบริหารราชการ การกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาและการปฏิรูปการเรียนรู้ และในทศวรรษที่สอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา ที่มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลักสามประการคือ 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย 2) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 16 มาตรา 258 (จ) ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปด้านการศึกษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิรูปประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านผู้เรียนที่ต้องได้รับการพัฒนาตั้งแต่วัยเด็กเล็กก่อนที่จะเข้ารับการศึกษาในด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ให้มีกลไกพัฒนาครูอาจารย์ มีจิตวิญญาณ มีความรู้ความสามารถควบคู่กับการมีคุณธรรมจริยธรรม และปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนตามความถนัด ความสนใจและปรับปรุงโครงสร้างต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยสอดคล้องกับระดับชาติ และระดับพื้นที่ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) สอดคล้องกับ แผนยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) และนโยบายประเทศไทย 4.0 ที่เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศไทยนำมาเป็นกรอบความคิดในการพัฒนาการศึกษาของชาติที่เห็นตามมิติต่าง ๆ คือ 1) การพัฒนาเด็กไทยให้มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา เรียนรู้ได้ตลอดชีวิต มีทักษะขั้นสูงของการคิด ประดิษฐ์ การเป็นผู้ประกอบการ โดยอยู่บนพื้นฐานคุณค่าของความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อสังคม 2) การปฏิรูปวิธีการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้รักการเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ 3) การปรับเปลี่ยนบทบาทของครูผู้สอนให้เป็น “ผู้ให้คำแนะนำหรือผู้อำนวยการเรียน” ที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการคิด วิเคราะห์ หรือค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้ และ 4) การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกประเภท โดยให้

มาตรฐานขั้นต่ำของโรงเรียน รวมไปถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยเน้นการจัดระบบ การศึกษาและระบบฝึกอบรมบนฐานสมรรถนะที่มีคุณภาพสูงและยืดหยุ่นผ่านกลไกต่าง ๆ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2561)

อย่างไรก็ตาม ในรอบสองสามปีที่ผ่านมา การปฏิรูปการศึกษายังไม่บรรลุตามเป้าหมาย ตามที่วางไว้เพราะสถานการณ์ที่ประเทศไทยเผชิญกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID -19) ทุกภาคส่วนล้วนได้รับผลกระทบเป็นวงกว้างไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงการศึกษาส่งผลให้เด็กนักเรียนไทยส่วนใหญ่หยุดเรียนและขาด โอกาสทางการศึกษา ดังที่มูลนิธิคีนันแห่งเอเชีย (Kenan Foundation Asia) กล่าวถึงผลกระทบต่อ การศึกษาไทยไว้ 3 ประการคือ 1) นักเรียนขาดโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา เนื่องจากผู้ปกครองยังขาดทุนทรัพย์เพื่อการลงทุนด้านการศึกษาในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์เพื่อ การเรียน เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ แท็บเล็ต และ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้ล้วนมีความ จำเป็นอย่างยิ่งในยุคการเรียนรู้การสอบแบบออนไลน์ 2) การเรียนการสอนที่ขาดประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีออกแบบและ จัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ และ 3) ระบบส่งเสริมและการสนับสนุนการสอน ออนไลน์ไม่เอื้อต่อการสอนและปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของครู เพราะความไม่ชัดเจนของนโยบาย มาตรการ และระเบียบต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยการตีความทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงานและ ไม่ต่อเนื่อง (มูลนิธิคีนันแห่งเอเชีย. 2564) วิกฤตเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นภาพของปัญหาและ อุปสรรคที่การศึกษาไทยต้องเผชิญกับความท้าทายในการพัฒนาคุณภาพของเด็กไทยท่ามกลางวิถี การเรียนแบบ “เน็กซ์นอร์มัล” ที่ต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยี เช่น ทิวทัศน์ดาวเทียม โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต เป็นต้น “วิถีชีวิตแบบเน็กซ์นอร์มัล” จึงเป็นอีกหนึ่ง ประสพการณ์ที่แปรเปลี่ยนรูปแบบพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนไทยที่แตกต่างไปจากเดิมและ ยากที่กลับไปสุขสบายเช่นเดิมได้เพราะมนุษย์เราต้องป้องกันตนเองให้มีชีวิตรอดปลอดภัย จึงต้อง พิถีพิถันในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคบริโภค การทำธุรกิจ การติดต่อสื่อสาร การแต่งกาย การรักษาสุขภาพอนามัยและที่จะปฏิเสธไม่ได้เลยก็คือ ‘การศึกษาเล่าเรียน’ ที่ต้องเป็นไปอย่าง ต่อเนื่องและไม่หยุดชะงัก ดังนั้น การเรียน การสอนในรูปแบบใหม่จึงปรากฏขึ้น (สุวิมล มธุรส. 2564 : 975 - 984) สอดคล้องกับพระครูวิบูลสรกิจ (2565 : 75 - 91) ที่กล่าวไว้ว่า “การใช้ชีวิตหลังจากวิถีใหม่” (Next Normal) เป็นแนวทางที่มนุษย์เราจะต้องเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมดำเนินชีวิตในช่วงที่มีการระบาดของไวรัสโควิด 19 ไปอีกนาน ทำให้เราต้องเปลี่ยน การดำรงชีวิตไปพร้อม ๆ กันทั่วโลกจากที่เคยพบปะพูดคุย ทำงาน ไปโรงเรียน หรือทำกิจวัตร ประจำวันต่าง ๆ แต่ต้องหันกลับมาทำในทางตรงกันข้าม เช่น งดไปในสถานที่สาธารณะ ทำงานอยู่

ที่บ้าน (Work at Home) สั่งอาหารหรือสินค้ามาทางที่บ้าน หรือแม้กระทั่งไปพบแพทย์ก็ต้องป้องกันตนเองโดยการสวมหน้ากากเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล (Social Distancing) ล้างมือบ่อย ๆ 20 วินาที เช็ดมือด้วยแอลกอฮอล์ รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนทางด้านธุรกิจและบริการต่าง ๆ ให้ทันสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นต้น จึงต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การเปิดระบบลงทะเบียนออนไลน์การใช้ระบบซื้อขายและบริการทางออนไลน์ สิ่งเหล่านี้ เกิดเป็นวิถีแบบใหม่ ๆ ในการดำรงชีวิต ซึ่งเมื่อเราจำต้องปฏิบัติกันเป็นปกติต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหนึ่งจนเกิดเป็นความพอใจ ในที่สุดทั้งนี้ก็ได้กลายเป็น “วิถีชีวิตแบบเน็กซ์นอร์มัล” ในสังคมไทยไปนั่นเอง ส่วนธนาภัสสร สนธิรักษ์ (2565 : 413 - 442) กล่าวถึงวิถีชีวิตเน็กซ์นอร์มัลทางการศึกษา (Next Normal in Education) ไว้ว่า เป็นการปรับเปลี่ยนในเรื่องกระบวนการจัดการเรียนการสอน วิธีการเรียนการจัดการเรียนรู้ บทบาทของผู้เรียนและครูผู้สอน การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในการเรียนการสอน การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนและครูผู้สอน ตลอดจนผู้ปกครอง การบริหารจัดการภายในสถานศึกษาแต่ละที่ในเรื่องของการจัดการงบประมาณ ให้เหมาะสมกับการบริหารการเงินของแต่ละสถานศึกษา กิจกรรมทางสังคม ในสถานศึกษา เช่น การประชุม อบรม สัมมนา การเรียนรู้ การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในด้าน การจัดการเรียนการสอนและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพราะผู้เรียนไม่สามารถหยุดการเรียนรู้ ในระดับชั้นต่าง ๆ ได้ทุกกิจกรรมทางการศึกษาต้องดำเนินต่อไป ภายใต้กิจกรรมที่เน้นเรื่องความปลอดภัยเป็นสำคัญ และพระณัฐวุฒิ พันธะสี และคณะ (2564 : 52 - 65) ได้กล่าวเสริมถึงแนวทางการใช้ชีวิตวิถีแบบเน็กซ์นอร์มัลในยุคปัจจุบันที่เน้นใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ว่าเป็นวิธีการใช้ชีวิตให้พออยู่พอกิน และพอดีไม่เบียดเบียนมนุษย์ด้วยกันและอยู่ตามธรรมชาติ สมถะ สงบตามอัตภาพ พึ่งตนเองเป็นหลักในชีวิตประจำวัน โดยยึดหลัก 5 แนวทาง ดังนี้ 1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในทุก ๆ ด้าน 2) ประกอบอาชีพที่ซื่อสัตย์ สุจริต 3) ละเอียดแก่งแย่งผลประโยชน์ และการแข่งขันทางด้านธุรกิจ แบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง 4) ไม่หยุดนิ่งจากการหาหนทางใช้ชีวิตหลุดพ้นจากความยากลำบากด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ ให้รายได้เพิ่มพูนจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ และ 5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักพุทธศาสนา การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์จึงกลายมาเป็นนวัตกรรมใหม่ ของการศึกษาไทยที่ต้องปรับตัวและเรียนรู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ท่ามกลางยุคนิวนอร์มัล ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับครูผู้สอนและนักเรียนที่ต้องทิ้งห้องเรียนที่คุ้นเคยมาเรียนผ่านหน้าจอโทรศัพท์และคอมพิวเตอร์เป็นหลัก และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือในเรื่องของความไม่คุ้นชินเพราะไม่ใช่ให้นักเรียนทุกคนที่พร้อมจะเปลี่ยนไปเรียนออนไลน์เต็มรูปแบบได้เหมือนกันหมด การทำให้นักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนออนไลน์ได้อย่างเท่าเทียมจึงกลายเป็นโจทย์ใหญ่ของคณาจารย์นโยบาย การศึกษาโดยเริ่มจากโจทย์พื้นฐานที่สุดก็คือจะทำอย่างไรให้เด็ก ๆ มีอุปกรณ์สำหรับการเรียน

ออนไลน์ ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ไหนหรือมีพื้นฐานการเงินระดับไหนก็ตาม (วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา ออนไลน์. 2564) ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงผลที่ตามมาจากการเรียนในสภาวะปกติก่อนที่จะเกิดสถานการณ์โรคระบาด และการเรียนการสอนแบบออนไลน์ก็คือ ผลสัมฤทธิ์ทางด้านการเรียน โดยประเมินได้จากผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) ย้อนหลังไปสามปี พบว่าในภาพรวมนั้นยังไม่ประสบความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายตามที่กระทรวงศึกษากำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญก็คือให้ทุกโรงเรียนมีจำนวนร้อยละของนักเรียนมีคะแนนโอเน็ตตั้ง 50% ในแต่ละรายวิชาเพิ่มขึ้น (กรุงเทพธุรกิจ ออนไลน์. 2565) เนื่องจากในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2562 – 2564 ในรายวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นแกนวิชาหลักยังมีผลคะแนนเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 50 ตามที่กำหนดไว้สถาบันทดสอบทางการศึกษา (ตามข้อมูลที่กล่าวไว้ในตารางที่ 5 บทที่ 2)

แม้ว่า กระทรวงศึกษาธิการได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายโดยให้การทดสอบขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละบุคคลเป็นสิทธิส่วนตัวกระทำด้วยความสมัครใจไม่เหมารวมเหมือนที่ผ่านมา ในปีการศึกษา 2563 – 2564 โดยผลคะแนนของการทดสอบรายวิชาภาษาอังกฤษในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีผลคะแนนเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 50 (ปีการศึกษา 2563 รายวิชาภาษาอังกฤษ ป.6 = 43.55, ม.3 = 34.38, ม. 6 = 29.94 ส่วนปีการศึกษา 2564 ภาษาอังกฤษ ป.6 = 39.22, ม.3 = 31.11, ม. 6 = 25.56) ในรายวิชาคณิตศาสตร์ก็เป็นที่ไปในแนวทางเดียวกันทั้ง 2 ปีการศึกษารายละเอียดดังนี้ (ปีการศึกษา 2563 ป.6 = 29.99, ม.3 = 25.46, ม. 6 = 26.04 ส่วนปีการศึกษา 2564 ภาษาอังกฤษ ป.6 = 36.83, ม.3 = 24.48, ม. 6 = 21.28) ส่วนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ก็มีผลที่ไม่แตกต่างกันคือ ยังไม่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 เช่นกัน ดังรายละเอียดดังนี้ (ปีการศึกษา 2563 ป.6 = 38.78, ม.3 = 29.89, ม. 6 = 32.68 ส่วนปีการศึกษา 2564 ภาษาอังกฤษ ป.6 = 34.31, ม.3 = 31.45, ม. 6 = 28.65) สอดคล้องกับผลการทดสอบ O-NET ในระดับเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ในภาพรวมระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายต่ำกว่าร้อยละ 50 ใน 5 รายวิชาหลัก ภาษาไทย สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ที่ในปีการศึกษา 2564 เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด 19 และการเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนแบบนิวนอร์มัลทำให้ผลการทดสอบระดับชาติในภาพรวมต่ำกว่าร้อยละ 50 โดยเฉพาะรายวิชาคณิตศาสตร์ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 (ปีการศึกษา 2562 – 2564) มีคะแนนเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 30 และในรายวิชาภาษาอังกฤษระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ปีการศึกษา 2562 – 2564) มีคะแนนเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 30 เช่นกัน (รายละเอียดในภาคผนวก) ข้อมูลผลการทดสอบระดับชาติ O-NET ระดับโรงเรียนและเขตพื้นที่

การศึกษา บทที่ 2) จากข้อมูลดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักและหามาตรการในการปรับปรุงและพัฒนา เยาวยาให้ศักยภาพของผู้เรียนทุกช่วงวัยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้วางนโยบายและบริหารจัดการด้านประสิทธิผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในทางการเรียนของนักเรียนในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นซึ่งเป็นหน้าที่หลักโดยตรงจึงถูกคาดหวังจากสังคมไทยว่าจะมีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ในมิติใหม่ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในยุคเน็กซ์นอร์มัล และการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เด็กไทยเกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องและเดินหน้าต่อไปท่ามกลางใน สถานการณ์ที่ไม่ปกติควบคู่ไปกับการมีผลสัมฤทธิ์ทางเรียนที่สูงขึ้นแม้ว่าระบบการเรียนรู้จะเปลี่ยนแปลงจากเดิมก็ตาม อีกทั้งจะได้แสดงออกถึงภาวะผู้นำที่ “คิดใหม่ ทำใหม่อย่างสร้างสรรค์” มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ และมีวิสัยทัศน์ (จันทร์สม ภูติธัยวัฒน์, 2560) พัฒนาผู้เรียนให้ปรับตัวและก้าวทันกับโลกอนาคตได้อย่างเหมาะสม ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารงานใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยในปัจจุบัน และเผชิญกับความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงของสภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID -19) เพราะสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษามีภูมิคุ้มกันในการบริหารจัดการกับความเสี่ยงและภัยคุกคามต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางการศึกษา สร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรได้แสดงศักยภาพการทำงานอย่างเต็มใจและความสามารถเปิดโอกาสให้ทุก ๆ ฝ่าย ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีอิสระเสรีและความภาคภูมิใจในการทำงาน มีความรักความศรัทธาในด้านความเป็นผู้นำของการทำงาน ด้านจิตใจ และด้านความคิดอุดมการณ์

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลจึงเป็นความท้าทายสำหรับนักบริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ที่ต้องรับแรงกดดันและภาระอันยิ่งใหญ่ที่จะกอบกู้วิกฤตการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นรากฐานเบื้องต้นของนักเรียนก่อนที่จะส่งต่อไปยังระดับอุดมศึกษา สร้างความหวัง ความศรัทธาจากเพื่อนร่วมงานให้อุทิศตนและเสียสละกับการทำงานแม้ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากอย่างการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID -19) ก็ตาม อีกทั้งจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญในการนำไปเป็นแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงาน ซึมซับทฤษฎีรู้ถึงแก่นหลักและปรัชญาของการสร้างภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์เพื่อทำงานให้สำเร็จบรรลุตามประสิทธิผลของสถานศึกษาที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้

จากประเด็นและความสำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้การวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว จะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน นอกจากนี้ผลการวิจัยยังจะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นองค์ความรู้ที่สำคัญให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว และสถานศึกษาในสังกัด ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการทำงานที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
4. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว

ประโยชน์ของการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นองค์ความรู้ให้ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว มีแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์และสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ให้เหมาะสมกับองค์กรและเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อองค์กรต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2565 จำนวน 773 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว. 2565)

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2565 จำนวน 773 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง เทียบหากกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 607 - 610) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 260 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปร ดังนี้

1. ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย

- 1.1 การมีวิสัยทัศน์
- 1.2 การสร้างความหวัง และความศรัทธา
- 1.3 ความรัก และความปรารถนาดีต่อผู้อื่น

2. ตัวแปรเกณฑ์ ได้แก่ ประสิทธิภาพของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล ประกอบด้วย

- 2.1 การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 2.2 การพัฒนาทัศนคติเชิงบวก
- 2.3 การแก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษา
- 2.4 การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม
- 2.5 ด้านความพึงพอใจในด้านการปฏิบัติงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะประจำตัวของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ ความมุ่งมั่น เสียสละโดยใช้วิธีการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ทันสมัย ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาไปในทางที่ดีขึ้น สร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมในการทำงาน ทำให้บุคลากรในสถานศึกษามีความรักความสามัคคี และทำงานด้วยความเต็มใจโดยที่

การกระทำนั้นมีคุณค่า มีความหมายต่อตนเอง ผู้อื่นและสถานศึกษา และแสดงถึงการมีตัวตนที่เป็นเอกลักษณ์ในการทำงานจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย

การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้บริหารมีกระบวนการสร้างภาพลักษณ์หรือภาพในอนาคต เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้ทราบถึงนโยบายและภารกิจในการพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ

การสร้างความหวังและความศรัทธา หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างแบบอย่างที่ดีให้กับบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจ หนักแน่น น่าเลื่อมใส และเป็นที่ยึดเหนี่ยวได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในด้านการครองตนและครองงาน โดยใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีศักยภาพในด้านต่าง ๆ อย่างมีเป้าหมายและมีประสิทธิภาพในอนาคต

ความรัก และปรารถนาดีต่อผู้อื่น หมายถึง ผู้บริหารแสดงออกถึงความรัก ความเมตตา หรือจิตใจที่ดีเพื่อเป็นพลังบวกกระตุ้นครูและบุคลากรในสถานศึกษามีขวัญกำลังใจ มีความสุขกับการทำงาน มีความก้าวหน้ามั่นคงในหน้าที่การงาน มีสุขภาพทางด้านร่างกายและจิตใจ และเป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จ

ประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย สร้างการเป็นองค์กรที่ทันสมัย ล้ำหน้าทางด้านเทคโนโลยีและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมจนเป็นที่ยอมรับและสร้างความภาคภูมิใจให้กับสังคม ประกอบไปด้วย

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนากระบวนการสร้างความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้จนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทักษะและองค์ความรู้ที่เกิดจากการฝึกปฏิบัติเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความผันผวนทางด้านเทคโนโลยีและการดำรงชีวิตที่ไม่ปกติโดยอาศัยขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้บริหารและบุคลากรเห็นความสำคัญของการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ 2) ทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ 3) ปฏิบัติงานตาม ROADMAP ของหลักสูตรสถานศึกษาที่กำหนดไว้ 4) กำกับและนิเทศติดตามอย่างเป็นระบบ และ 5) สร้างขวัญกำลังใจเมื่อประสบความสำเร็จ เป็นต้น

การพัฒนาทัศนคติเชิงบวก หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้างแนวคิดให้กับครูและบุคลากรในสถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ไม่ย่อท้อกับปัญหาและอุปสรรคโดยใช้สติปัญญาและประสบการณ์มาเป็นหลักคิดไตร่ตรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษา หมายถึง ผู้บริหารสามารถใช้ความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการ กระบวนการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพในทุก ๆ ด้านเช่น การพัฒนา ด้านหลักสูตรสถานศึกษา การวัดผลประเมินผล พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบประกัน คุณภาพ และสร้างเครือข่ายทางการศึกษา เพื่อทันสมัย เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นต้น

การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนา สถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ 3 ด้าน ดังนี้ 1. พัฒนาอาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ และแหล่งเรียนรู้ให้ สามารถใช้การได้ 2. พัฒนาสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน 3. จัดสภาพแวดล้อมเพื่อตอบสนองอารมณ์และความรู้สึกให้กับนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้

ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถทำให้นักคลากรใน สถานศึกษามีอารมณ์และความรู้สึกในการปฏิบัติงานและปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่อง ของการมีความรู้ความสามารถ มีความสามัคคี เคารพยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน เคารพความมี ศักดิ์ศรีในตนเองและต่อผู้อื่น เห็นคุณค่าของความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และเลื่อนตำแหน่ง สวัสดิการ การอบรม การศึกษาดูงาน เป็นต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปจากแนวคิดของนักวิชาการและผู้รู้ ดังต่อไปนี้ มานิต บุญประเสริฐ (2549), มณฑนา ภักคณานนท์ (2558), เพ็ญศิริกรณ์ ประเทียอินทร์ (2559), สุรัสวดี ปุยะติ และคณะ (2562), ดวงทิพย์ ขุนโนนเขา และคณะ (2562), ประเมศร์ กลิ่นหอม (2563), อนันต์ นิมยงค์ และคณะ (2564), จตุภัทร ประทุม และคณะ (2559), อมรไชยคำ วิชิตกำมันตะคุณ (2560), อรรณอัมไพ ภาสศักดิ์ชัย และคณะ (2562), วริศรา อรุณกิตติพร และคณะ (2562), อัจฉราภรณ์ ใจก้อนแก้ว และคณะ (2563), สุภัทรา รัตนบุรี และคณะ (2563), จันจิรา เฟือกจิน (2564), ธาธิกา สุวรรณศรี และนิตยา เปี่ยมพีชนะ (2564), อนัญญ์กัญญา อังคะระนาวิน และไพรัตน์ สิทธิกุล (2564), ฮอย และมิเกล (2008) และวงษ์เฉลียง และเตียเจริญ (2021) สามารถเขียนเป็นกรอบ แนวคิดดังภาพประกอบ 1

ตัวแปรพยากรณ์

ตัวแปรเกณฑ์

ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ
และอุดมการณ์ของผู้บริหาร
สถานศึกษา

การมีวิสัยทัศน์

การสร้างความหวังและศรัทธา

ความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น

ประสิทธิผลของสถานศึกษา
ของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล

1. การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. การพัฒนาทัศนคติเชิงบวก
3. การแก้ไขปัญหาในสถานศึกษา
4. การสร้างบรรยากาศและ
สิ่งแวดล้อม
5. ความพึงพอใจในด้านการ
ปฏิบัติงาน

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ในทางบวก
2. ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างน้อย 1 ด้าน ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว